

JAKŠTAIČIŲ-MEŠKIŲ (ŠIAULIŲ RAJ.) KAPINYNŲ
TYRINĖJIMAI 1974 METAIS

Vytautas Urbanavičius

1974 m. buvo tęsiami Jakštaičių-Meškių kapinyno tyrinėjimai.

Kapinynas yra apie 1-1,5 km į ŠR nuo Bubių pliakalnio, Dubysos kair. krante. 1973 m. čia iširtas 18 nedegintų ir 3 sudegintų mirusiųjų kapai bei 1 nedeginto žirgo kapas¹. 1974 m. Lietuvos TSR MA II kartu su IEM ištyrė 1100 m² plotą, kuriame aptiko 56 kapus². Dalis jų degintiniai, bet atskirti juos nuo nedegintinių kartais labai sunku, kadangi duobės abiemis kastos vienodos, o griaučiai kartais sunykę be pėdsako. Degintiniais yra pagrindo laikyti kapus Nr. 21, 31, 40, 44, 59, 63. Kai kuriuose kapuose (pvz., k. Nr. 59) dalis daiktų yra apdegę, dalis - ne.

Tiek degintiniams, tiek nedegintiniams kapams duobės kastos maždaug 220x80 cm dydžio (yra duobių iki 240 cm ilgio), jų gylis nevienodas. Daugelis kapų yra visai negiliai, kai kurie sunaikinti arba apnaikinti ariant.

Mirusiųjų lytį nustatyti kartais taip pat labai sunku, kadangi įkapių kompleksai ne visada skiriasi.

Daugelis kapų apardyti. Vieni užkliudyti ariant, kiti perkasti kasant duobes vėlesniems kapams arba apkasus. Atskirą grupę su-

¹ В. Урбанавичюс, Могильник у дер. Якштайчяй-Мешкяй, - АО 1973 года, М., 1974, с. 394.

² Б. Таутавичене, В. Урбанавичюс, Могильник у дер. Якштайчяй-Мешкяй, - АО 1974 года, М., 1975, с. 410-411.

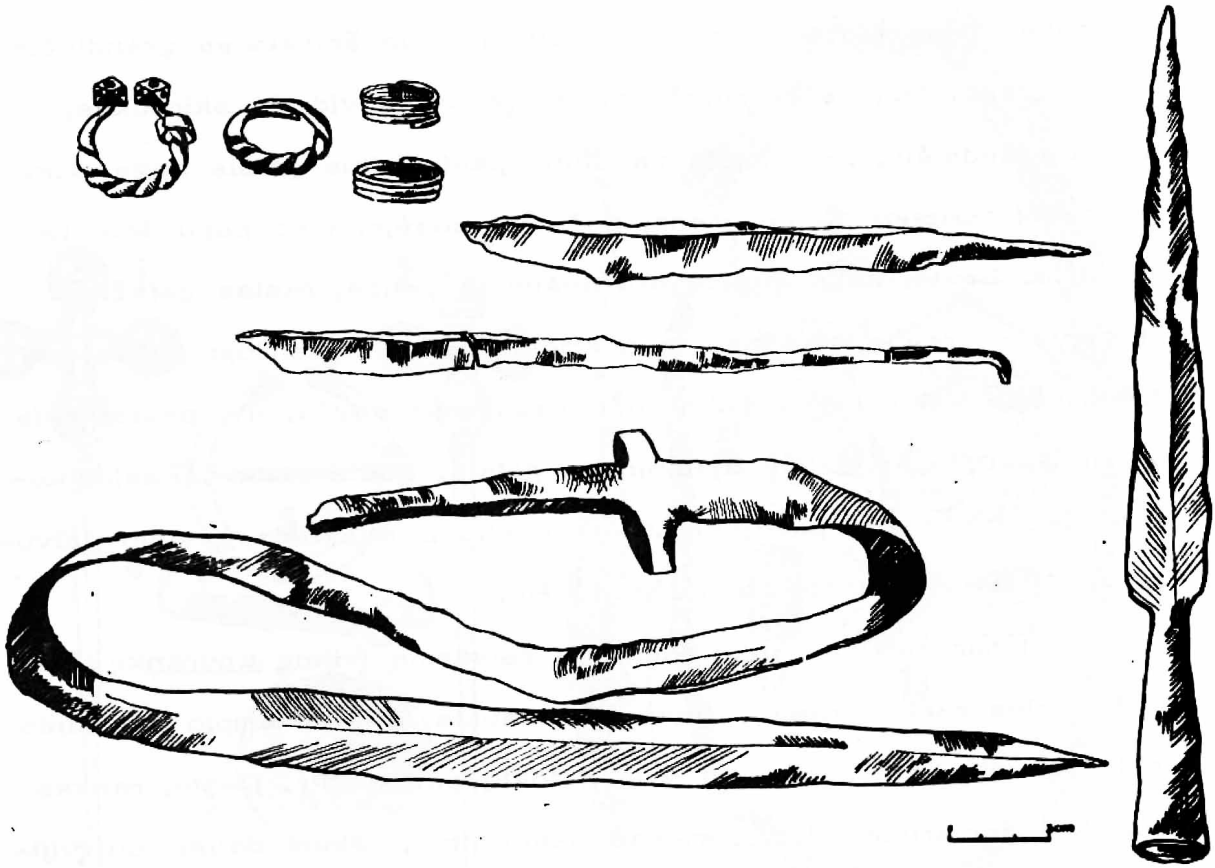
daro kapai, kuriuose griaučiai apardyti taip, lyg jie būtų perkasti tyčia. Su tokiais reiškiniais susidurta kapuose Nr. 22, 29, 37, 43, 45, 47, 58. Daugelyje šių kapų mirusiųjų kojų kaulai neišjudinti, o perkasta tik viršutinioji griaučių dalis. Tos dalies kaulai būna arba be tvarkos sumesti atgal į kapą, arba jų visai nebūna.

Kapai eilėse orientuoti daugiausiai PR-ŠV kryptimi. Nedeginti mirusieji laidoti galvomis ir PR, ir ŠV kryptimi, guldyti aukštelininkai, ištiestomis kojomis. Daugumos mirusiųjų rankų padėtis dėl blogo kaulų išsilaikymo nenustatyta. Apie jų padėtį galima spręsti tik tais atvejais, kai ant rankų būna uždėtos apyrankės. Pvz., tik tokiu būdu buvo nustatyta, kad kape Nr. 60 kairioji mirusiosios ranka buvo prielenta prie kairiojo peties, dešinioji padėta ant krūtinės.

Kapuose rastieji daiktai iš esmės yra tokie pat, kaip ir atitinkami daiktai, šiame senkapyje rasti 1973 m.¹. Tai kalavijai, kirviai, ietigaliai, peiliai, pentinai, geriamųjų ragų apkalai, ylos, antkaklės, kaklo apvaros, žvangučiai, pasaginės ir lankinės segės, įvairūs smeigtukai, apgalviai, įvijos, apyrankės, žiedai (pav. 15, 16).

1973 m. rasta turtingesnių vyrų kapų, o 1974 m. – turtingų ir moterų kapų. Ypač daug duomenų gauta moterų drabužiams pažinti. Antai kape Nr. 55 prie mirusiosios galvos rastas apgalvis, sudarytas iš 3 žalvarinių, 1 cm skersmens ir 15 cm ilgio įvijų. Vilnonis mirusiosios drabužis ties blauzdomis buvęs visas nusagstytas žalvarinėmis rombo formos plokštelėmis, kurių dydis 3,3x4,3 cm. Plokštelės užėina vienos ant kitų lyg žvynai, prie drabužio prikabintos grandelėmis. Tai turėjo būti sijonas arba prijuostė, kurią dengė ki-

¹ V. Urbanavičius, Jakštaičių-Meškių (Šiaulių raj.) senkapio kasinėjimai 1973 m., - AE/TL 1972 ir 1973 metais, V., p. 63-67.

15 pav. Jakštaičių-Meškių kapo Nr. 59 radiniai.

tas storas taip pat vilnonio audinio drabužis, galbūt skara. Be to, šiame kape rasta dar keletas geležinių ir žalvarinių daiktų, iš kurių paminėtinas lenkta viršūne peilis, buvęs prie dešiniojo mirusiosios peties. Panašiai puoštų drabužių liekanų rasta ir daugiau.

Turtingas ir retas papuošalų kompleksas rastas moters kape Nr. 60. Mirusiosios kaklą puošė žalvarinė antkaklė, kurios lankelis tampriai apvyniotas plona vielele. Antkaklė priekyje apie mirusiosios kaklą apteko 3 kartus. Jos galai plokšti ir sukeisti ant sprando. Be to, ant kaklo uždėta iš 22 kauri kriauklelių ir trumpų žalvarinių įvijėlių. Kaklo apvarai, atrodo, priklauso ir 2 žalvariniai ažūriniai

plokšti žirgeliai-pakabučiai, turlintys grandeles pakabinimui.

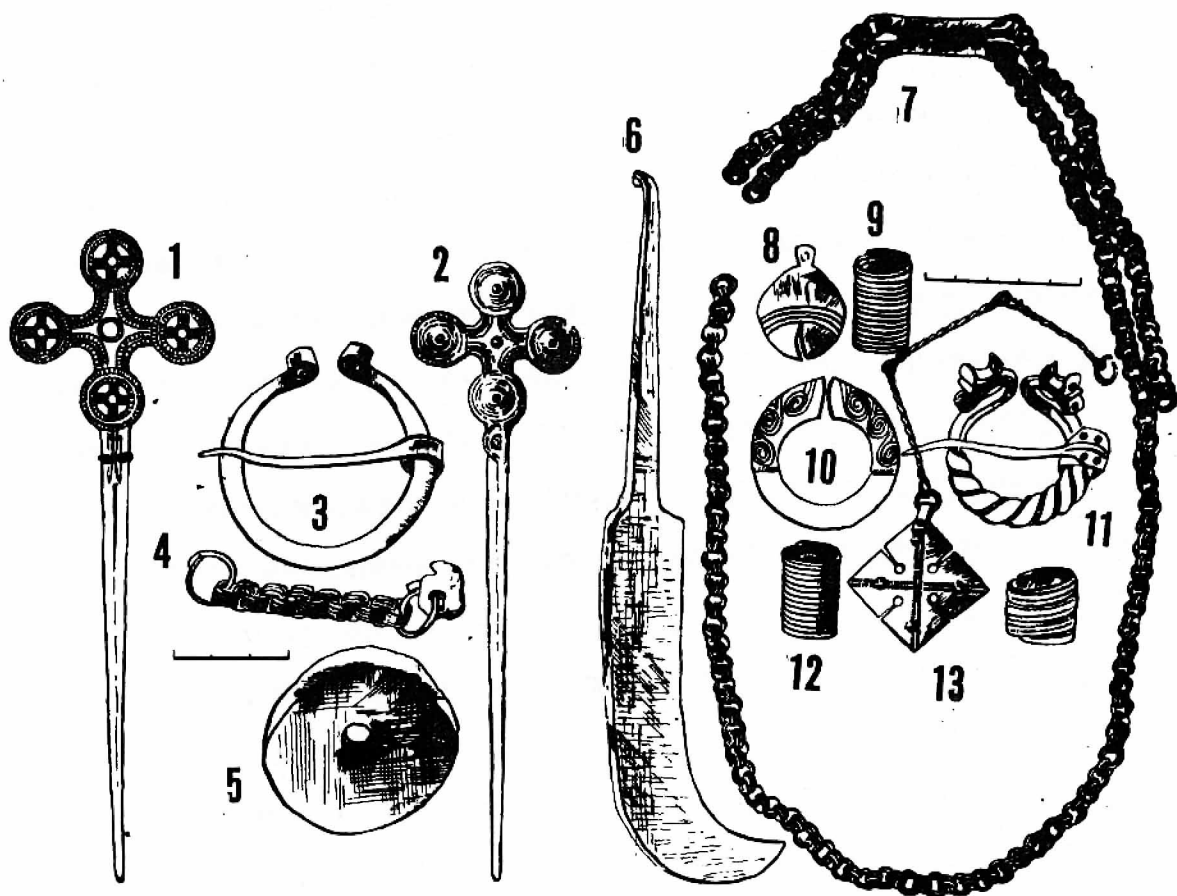
Ant krūtinės - pečių srityje - buvo po vieną žalvarinę trikampę segę, į jas įkabinta po 2 apie 40 cm ilgio žalvarines grandinėles. Kitus grandinėlių galus jungė pailgas įsmaugtu viduriu skirstiklis. Viena grandinėlių persmeigta pasagine pastorintais galais sege, kuri buvo ant mirusiosios juosmens, dešinėje pusėje. Viso papuošalo ilgis 1 m. Be to, šalia segės, ant dešiniojo peties, rastas geležinis dirbinys - greičiausiai lazdelinis smeigtukas. Ant kairiojo peties, be trikampės, rastos dar 3 žalvarinės pasaginės segės, dvi pastorintais ir viena suplokštėjusiais aguoniniais galais. Pastarosios lankelis tor-diruotas. Dar viena pasaginė vytu lankeliu ir stilizuota gyvulio galvute segė rasta dešinėje kaulolės pusėje.

Ant mirusiosios rankų rasta po žalvarinę įvijinę apyrankę. Ant dešinėsios rankos rastoji apyrankė susukta iš 6 trikampio skersinio pjūvio apvijų, ant kairiosios - iš 8 tokių pat apvijų. Be to, rankas puošė 3 žalvariniai žiedai: vienas pastorinta priekine dalimi, du įvijiniai.

Abiejų dubens kaulų vietoje rasta po 6 žalvarines apie 9 cm ilgio įvijas. Įvijų galus jungia T formos skersinio pjūvio plokštelės. Tai lyg apgalvių dalys, į kurių galus įkabinta po 3 žalvarinius žvan-gučius.

Dar keletas daiktų, atrodo, į šį kapą patekę iš kito, suardyto kapo. Tai žalvarinės plokščios segės dalis, kelios įvijos, 2 žalvariniai paukščio pavidalo pakabučiai, geležinės ylos fragmentai ir 4 žalvarinės pasaginės apie 2 cm skersmens segės: 1 aguoniniais ir 3 kampuotais galais. Dvi pastarosios rastos ties mirusiosios krūtine, kapo duobės dugne, o kiti daiktai - ties keliais.

Kape rasta audinio fragmentų ir medinio karsto liekanų.

16 pav. Jakštaičių-Meškių moterų kapų radiniai: 1-5 - iš kapo Nr. 38, 6-13 - iš kapo Nr. 44.

Tiek laidosena (degintinių ir nedegintinių kapų buvimas), tiek papuošalų kompleksai, tiek ir kai kurie darbo įrankiai (pvz. skirtingos formos peiliai) rodytų, kad tie daiktai yra lyg ir dviejų kultūrų palikimas, kad juos vartoję senkapyje palaidoti žmonės buvo dviejų etninių grupių - žiemgalių ir žemaičių.

Tiriant bet kurią senkapį, beveik visada kyla klausimas, kur gyveno čia palaidoti žmonės. Kalbant apie Jakštaičių-Meškių senkapį, kyla ir dar vienas klausimas: ar abiejų etninių grupių žmonės

gyveno bendroje ar skirtingose gyvenvietėse? Kategoriško atsakymo į šį klausimą būti negali, tačiau faktas, kad senkapis yra dviejų kultūrų sandūroje, leidžia spėti buvus intensyvius endogaminius ir egzogaminius ryšius. Vadinasi, abi etninės grupės galėjo gyventi kartu, sudaryti mišrias šeimas.

Chronologiniai senkapio rėmai apima VIII-XIII a. ar net XIV a. pirmąją pusę. Tokiam ilgam laikotarpiui iš pirmo žvilgsnio atrodo per maža senkapio apimtis. Tačiau jis labai suardytas, iširtos tiktai jo liekanos. Visi kalvos viršūnėje buvę kapai yra nuarti. Tai rodo labai plačioje teritorijoje randami pavieniai daiktai iš suardytų kapų. Sveiki išliko tik giliau buvę kapai. Jeigu kapai užėmė visą teritoriją, kurioje dabar randami pavieniai daiktai, tai tų kapų turėjo būti daugiau kaip tūkstantis.

Chronologiniu požiūriu labai artimas yra greta esantis Bubių piliakalnis - spėjama Dubysos pilies vieta. Atstumas tarp abiejų paminklų siekia 1-1,5 km. XIV a. viduryje pilį du kartus sunaikino Livonijos ordino kariuomenė. Antrojo sunaikinimo data - 1358 m. - laikoma pilies egzistavimo pabaiga. Beveik tuo pačiu metu nustojo egzistavęs ir Jakštaičių-Meškių senkapis.

Nedidelis atstumas ir chronologinis panašumas leidžia spėti, kad abu paminklai praeityje turėjo ryšį - senkapyje galėjo būti laidojami Bubių piliakalnio bei šalia jo buvusios gyvenvietės gyventojai.